

ДИМИТЪР ПОПОВ

СПАРТАК
ТРАКИЕЦЪТ

Монографии от същия автор

- Тракийската богиня Бендида. София, 1981 (Издателство „Наука и изкуство“)
- Тракийски легенди. София, 1981 (Издателство „Наука и изкуство“) (заедно с Ал. Фол, Ив. Венедиков и Ив. Маразов)
- Залмоксис. Религия и общество на траките. София, 1989 (УИ „Климент Охридски“)
- Богът с много имена. София, 1995 (ИК „Свят-Наука“)
- История на стария свят. София, 1997, 1998, 2001 (АИ „Проф. Марин Дринов“)
- Тракология. София, 1999 (ИК „ЛИК“)
- Тракийска цивилизация. Траките – общество, политика, култура. Белград, 2000 (Издателство „Геопоетика“)
- Древен Рим. История и култура. София, 2002, 2009 (ИК „ЛИК“)
- Древна Гърция. История и култура. София, 2000, 2009 (ИК „ЛИК“); 2015 (Издателство „Изток-Запад“)
- Древни общества и култури. София, 2004 (ИК „ЛИК“)
- Тракийските царе. Поведение и превъплъщения. София, 2007 (ИК „ЛИК“)
- Древна Тракия. История и култура. София, 2008 (ИК „ЛИК“)
- Гръцките интелектуалци и тракийския свят. София, 2010 (ИК „ЛИК“); 2013 (Издателство „Изток-Запад“)
- Божествата на траките. София, 2010 (ИК „Тангра ТанНакРа“) (заедно с В. Фол)
- Тракийска религия. София, 2010 (ИК „ЛИК“); 2013 (Издателство „Изток-Запад“)
- Древна Тракия и траките. – В: Българска национална история. Т. 1. Българските земи през древността. Велико Търново, 2011 (Издателство „Абагар“)
- Траки. Исторически и културен обзор. София, 2011 (Издателство „Изток-Запад“)
- Приказна древна Тракия. София, 2012 (Издателство „Изток-Запад“)
- Царете на траките. София, 2014 (ИК „Тангра ТанНакРа“) (заедно с В. Фол и К. Йорданов)

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	7
-----------------	---

Част първа

Глава първа. <i>Древна Тракия – родината</i>	13
Глава втора. <i>Римската република в навечерието на въстанието на Спартак</i>	37
Глава трета. <i>Роби. Робовладение. Робски въстания</i>	63

Част втора

Глава четвърта. <i>Кой е Спартак и как става роб и гладиатор?</i>	79
Глава пета. <i>Начало на въстанието. Първи стълкновения</i>	87
Глава шеста. <i>Състав на въстаниците. Организация на армията. Равносметка</i>	101
Глава седма. <i>Поход на север и връщане назад</i>	119

Глава осма.

<i>Поход към Брундизий. Последна битка</i>	135
Заклучение.....	149
Антични автори	152
Основна литература	153
Съкращения	156

Въведение

Преди време съвсем случайно попаднах на наскоро издадена статия за Спартак. Останах безкрайно удивен, че в нея изворовите данни повече или по-малко се подминаваха за сметка на търсенето на директен политически ефект и на натрапчиви внушения. Забележителната фигура на вождя на най-великото въстание на робите през древността и заедно с това най-истинното олицетворение на идеала за свободата на човека бяха представени невярно и съзнателно изопачено.

Изкуствено създаденият образ на героя се прославяше като „лидер на пролетарското световно движение“, като „предшественик на социалните революции“, като „организатор на класовата война“, като „предтеча на новото време“ и още много все такива високопарни определения.

Запитах се какво е това чудо, защо се пишат и се публикуват подобни щуротии – още повече, че ставаше въпрос за тракиец, а това вече опираше до честта на пагона. Нямаше как! Зарових се в специализираната литература и въобще не се изненадах, че първоизточникът за всички споменати фалшиви характеристики е К. Маркс. Той пише буквално: „В цялата древна история Спартак е най-великолепното явление. Велик пълководец (даже Гарибалди не може да се сравни с него), благороден характер, истински представител на античния пролетариат.“

Ако се изходи от този постулат, а това беше задължително за учените от всички бивши социалистически страни, които след-

ваха като откровение и превръщаха в лозунги всичко, появило се изпод перото на класиците на марксизма-ленинизма, никак не беше трудно той не само да се следва, но и да се украси, и да се доразвие. Никой не искаше да признае, а и как да направи това при жестоката цензура, че през античността пролетариат няма и няма откъде да се вземе.

По този начин на Спартак започнаха да се приписват ред формулировки като приведените вече по-горе, но и доста други дефиниции от подобно естество. В желанието си да се харесат и подмажат на управляващите режими някои – и това е най-лошото – не се спряха и отидоха и по-напред, за да припишат на личността му съзнателни и обмислени планове за построяването едва ли не на справедливо, безкласово общество, за планирана война с Рим, за събарянето на властта в държавата, за създаването на нов социален ред, за окончателното унищожение на робовладението.

В тази атмосфера, донякъде с изненада, установих, че проучванията за тракиеца не са многобройни. Те са незначителен брой дори в бившия СССР – кратки статии, повече брошури и тук-там някоя по-сериозна разработка. Но така стои този въпрос и в съвременната историография въобще. По принцип Спартак и ръководеното от него движение се споменават по-скоро мимоходом в трудовете по римска история, липсват подробни студии по различни проблеми или пък статии относно всевъзможни подробности, а монографиите се броят на пръсти.

Тази оскъдица откъм научна книжнина от само себе си предполага необходимостта от появата на отделно и обобщаващо съчинение върху подхванатата тема. То е предпоставено най-общо и от крайно негативното отношение към въстанието на робите още през древността. За отделните автори те са и „шайка разбойници“, и „злодеи“, и „убийци“, и „диви зверове“, и какви ли не други – означения във все по-черни краски.

Очевидна е нуждата тези крайни, антиподни оценки, които варират от „Разпни го“ до „Осанна“, да се разяснят и облекат в съдържание. Още по-важно е да се избегнат всевъзможните спе-

кулации, които към ден днешен опират и до кинопродукции, и до измислени кървави сериали.

Ето как не остана друга възможност, освен да напиша настоящата книга. Тя се състои от две части. В първата правя исторически обзор на епохата в древна Тракия и в древния Рим. Давам също обобщена картина на робовладението. Втората посвещавам на самия Спартак и на неговото дело. Името на този тракиец така и ще остане вечно поради неутолимата жажда за свобода, която в своето извисяване докосва безсмъртието.

*април 2015 г.
гр. София*

Част първа

ГЛАВА ПЪРВА

Древна Тракия – родината

Древните автори, от които се научава за Спартак, за неговите дела и движение, са повече от тридесет. Техните записки, къде по-обширни, къде по-кратки – понякога дори телеграфни – са проследими в продължение на почти шест века – от I в. пр. Хр. до V в. включително. Всички те са единодушни в определянето му като тракиец и никъде не се забелязва някаква сянка или нюанс на съмнение в тази констатация.

Очевидно античната писмена литературна традиция утвърждава убеждението, че земята, където той е роден – неговата татковина – е древна Тракия. Ето защо тук е уместно да се направи един макар и кратък исторически обзор за нея, като, разбира се, акцентът падне върху времето и обстановката, които най-вече са във взаимодействия с интересуващите изложенията събития и обстоятелства и допринасят за тяхното по-пълно осветляване.

* * *

Сърцето, в което съзряват и пулсират върховите моменти в оформянето, генезиса, живота и характера на тракийския етнос, са днешните български земи и още по-точно областите от р. Дунав до егейското крайбрежие и прилежащите му острови. Те образуват ядрото на тракийското разселване. Същинското начало на процесите, които довеждат до появата на балканските племенни общности, в това число и на тракийската, лежи в пре-

ходния период между каменно-медната и бронзовата епоха, т.е. то се разполага през столетията от средата или от края на IV и началото на III хил.пр.Хр.

Това, което е сигурно (след като траките безспорно са индоевропейци), е, че самата индоевропеизация на местните обитатели действително започва през новокаменната епоха и върви по възходяща линия насетне. Към посочената граница нейният ход се ускорява от проникването на други индоевропейски племенни състави – хора, които с течение на времето изживяват етническото си, икономическо и духовно сливане със заварените заселници и впоследствие вече носят наименованието „траки“.

Обстановката съвсем не изключва миграционни вълни. Те не носят непременно етнически, стопански, политически и културен погром, но и не могат да се разглеждат като фактор с кардинално значение за създаването и изграждането на народностния облик. Смесването на нашествениците с близките до тях местни жители е по-скоро взаимопроникване и взаимодействие на поведения и на начин мислене.

Трябва да се знае, че по принцип едно население не може да бъде унищожено до крак. То може да претърпи човешки щети, части от него да се изселят, но в основата си масата остава и постепенно се слива със завоевателите. Много традиции във всекидневието и в идеологическата сфера, които продължават да съществуват и да се възприемат от новодошлите, са добро доказателство за казаното. При това положение правилото е, че всяко древно население е многосъставно и многослойно и се намира в постоянен процес на консолидация.

Ето как започва дълъг процес на демографско и на етнокултурно прегрупиране. В началото на бронзовата епоха той и въобще индоевропеизацията получават силен тласък поради вътрешноплеменните движения и размествания, а и заради контактите със Средна Европа по течението на р. Дунав. Неговите приблизителни граници, в които се образува относително компактна тракийска народност, са Карпатите на север, двуречие-

то Днепър–Днестър на североизток, двуречието Вардар–Струма на запад, линията на островите Тасос–Самотраки на юг и крайбрежието на Хелеспонта (дн. Дарданели) със Северозападна Мала Азия на югоизток.

Този е пътят, по който към средата на II хил.пр.Хр. за пръв път у Омир във втора песен на „Илиада“ се появява етнонимът „траки“. С него поетът обозначава населението на Тракийския Херсонес (дн. Галиполски полуостров). Явно за вековете до късната бронзова епоха – XVI–XII в.пр.Хр., – към които хронологически се отнасят стиховете, терминът е напълно условен. С него все още не може да се открие категорично оформена етническа общност.

Всъщност етнонимът „траки“ е грецизирана форма на местно тракийско име. Според едно от тълкуванията той има първоначален смисъл „смел“, „храбър“, „дързък“. По-късно обаче по законите на народното елинско етимологизиране означението получава коренно противоположно внушение, а именно „остър“, „див“, „груб“, „суров“, „необуздан“ – нещо съвсем естествено за представата, която гърците изграждат за северните си съседи.

При всички положения първоначално терминът „траки“ означава отделно племе или определена племенна група и едва впоследствие се разпростира върху целия етнически масив. В мисленето на гърците това става чак след VI и през V в.пр.Хр. Те вече напълно възприемат северните си съседи като обособено население със свой език, начин на живот, религия, със социални, политически и държавни институции, които се различават от техните. Самите траки, това огромно множество по цялата безкрайна територия на страната, не успяват да достигнат до съзнанието за единна народност. Редките случаи, когато те започват да изпитват чувството на общност, се долавят само във върховите моменти на политическо напрежение.

Неслучайно през V в.пр.Хр. Херодот – бащата на историята – твърди: „тракийският народ след индийския е най-голям от всички народи на света. Ако се управляваше от един господар и беше единопъшен, той би бил по мое мнение непобедим и мно-

го по-силен от всички народи. Но това е невъзможно и надали може да стане някога. Затова траките са слаби. Те носят много имена – всеки според областта си, но всички те се ползват с еднакви закони за всички неща.“

Наистина, при прехода между бронзовата и желязната епоха, а и след това етногенетичните процеси се разгръщат на фона на дълбоки промени, на силни миграции и на вътрешни размествания. Масовото въвеждане на желязото във всички сфери на производството и осмислянето на преимуществата на новия метал променят стопанския облик, стимулират движенията на редица племена, насърчават ги да разширяват обработваемите земища, подтикват ги към източниците на суровини – преди всичко на метали – към заселването на нови и подходящи места.

Ето как в края на II и началото на I хил.пр.Хр. тракийските племена се разместват вътрешно, разселват се и се наместват, за да ги заварим към VI–V в.пр.Хр. установени върху самостоятелни територии, където ги чака новата им съдба, която и по-нататък не ги оставя спокойни. Най-важният резултат от този процес е постепенното разлагане на родовообщинното устройство, преминаването от патриархално-родовата към съседско-териториалната община и бавният процес на нейната консолидация.

Самите общини излъчват групите на родовата аристокрация и на масата на общинниците, били те селяни или занаятчии. Първата набира мощ по пътя на открит грабеж и насилие и по силата на родовата традиция скупчва в ръцете си всички ръководни функции – военни, жречески, съдебни. Втората е в противовес на тези първенци, които съсредоточават средствата за производство в свои ръце, сдобиват се с най-голямата част от бойната плячка, обграждат се с разкош и със съкровища.

Социалната диференциация личи добре от резултатите от разкопките на проучените селища и жилища, демонстрира се чрез притежанието на оръжия, на скъпи, луксозни изделия, на култови предмети. В това отношение е показателен примерът със знаменитото съкровище от с. Вълчитрън, Плевенско, от

XVI–XII в. пр. Хр. – изключителен златен сервиз, притежание на виден аристократ.

На фона на рязкото социално разслоение израства и фигурата на племенния вожд. Той стои начело на военнополитическата организация и предвожда аристократичния елит. При характерните за обществото отношения на господство и подчинение този човек поема пълководските и религиозните задължения. Променя се и режимът на собствеността. От този момент нататък земята става притежание на предводителите и е оставена само във владение на общинниците.

Името Траике, съответно Треике, по-късно Треке и Траке, е названието, с което древните гърци наричат най-общо земите, намиращи се на североизток от населяваните от тях райони на Балканския полуостров. Оттук респективно и народът, който ги обитава, е именуван траикес, треикес, тракес. Според един разказ: „Траке била нимфа, веща в баенията и билките и могла, от една страна, да премахва страданията чрез билки, а от друга, да ги причинява... По името на тази Траке, изглежда, се нарекла и страната...“

Особено след епохата на Великата гръцка колонизация (VIII–VI в. пр. Хр.) обхватът на термините „Тракия“, „траки“ постепенно се разширява. Това е естествено поради увеличаването на познанията на елините и по-късно на римляните за тази зона от древния свят. Независимо че за римския географ Страбон тракийските племена са двадесет и две, цифрата не е достоверна, а съобщеният брой се опровергава от данните дори за най-главните общности. Освен това древната традиция пази спомена и обозначава и анонимни групи траки.

Населяват се най-вече онези места, където планини и възвишения затварят по-големи или по-малки полета. Хората се струпват в тези зони, които се отличават с плодородни обработваеми земи, с добри пасища, с водоизточници или са в близост до рудни находища и удобни излази към морските крайбрежия. Тук същественото не е изброяването на всички известни племена, а икономическото и политическото райониране на най-главните общности.

Впрочем в древна Тракия форми на политическа организация съществуват още от средата и през втората половина на II хил. пр. Хр. Местните царе притежават укрепени резиденции, владеят и управляват околната територия, поддържат, отстояват и налагат мощта си и в дипломатическо, и във военно отношение са доста активни. Пълнокръвната картина личи най-добре от мястото, което някои тракийски вождове-предводители заемат в бойните перипетии до и по време на Троянската война (1285–1275 г. пр. Хр.). За тези времена са налице и сравнително стабилни писмени сведения. Те се откриват в поемите на Омир, а също в някои от старогръцките легенди и митове.

Според поета траките, които се събират под стените на Троя, са „бойци на колесници“ и „копиеборци“, някои от тях са въоръжени с криви лъкове, други са опитни в ръкопашните схватки – повечето са „коневъдци“. „Тлъстопочвената Тракия“, където са родени, познава знатни и могъщи първенци, които ги предвождат. Те се появяват в стана на троянците (на които идват на помощ) в цялото великолепие на въоръжението си и по нищо не отстъпват на съюзници или на противници. Тук не може да става и дума за авторово преувеличение, преследващо целта да не накърни славата на гръцките герои – обстоятелство, поради което траките са приравнени с троянци и с ахейци и са описани като равни на тях по сила.

Най-известен измежду всички тракийски вождове е Резос. Той пристига на бойното поле в чудно пъстра колесница, „цялата в украса от злато и сребро“, впрегната в по-бели от сняг коне – бързи като вихър. Оръжията са му грамадни и златни и не подхожда на хората да ги носят, а на безсмъртните богове. Именно този персонаж най-точно и пълно персонифицира сборния образ на тракийските предводители и е техен прототип.

Като се следва Омир, в посока от изток на запад се очертават три големи района, които се отличават с политическа централизация. Най-напред идват „всички траки, които мощният Хелеспонт обгражда“. Те заемат областта на Тракийския Херсонес и на запад се простират до долното течение на р. Марица. В тери-

торията между нея и р. Места се намират киконите. Третата, най-западна област обхваща земите по долното течение на р. Вардар. Тя е известна като Пеония и се обитава от пеоните.

Епическите поеми засвидетелстват стабилното присъствие на тракийски политически организации със солиден военен потенциал и възможности. Други подобни обединения се узнават чрез митографските данни. Сред фабуларните повествования най-колоритно е това за Орфей. Този легендарен тракийски певец, поет и музикант, но и лечител, прорицател, културен герой и владетел често се локализира различно. Царството му се поставя ту при Хелеспонта или в земите на киконите, ту в Югозападна Тракия, а на тези места, както се вижда, присъстват и стабилни династически домове.

При прехода между бронзовата и желязната епоха животът на държавните организации в тракийските земи не се прекратява. Политическите традиции от предишния период не отмират, а се развиват при новите условия на I хил. пр. Хр. В Югоизточна Тракия например, в областта на Тракийския Херсонес, са известни долонките. Към средата на VI в. пр. Хр. те имат собствена стабилна организация, ръководена от царе, и поддържат отношения с гръцкия свят чрез посредничеството на светилището в Делфи.

Друг район обхваща приблизително Източните Родопи, където в края на VI в. пр. Хр. около р. Арда Херодот за пръв път споменава одрисите. Впоследствие те увеличават своята мощ, налагат се и във водосборието на реките Тунджа и Марица заедно с планините Сакар и Странджа. В това ядро е установено оживено икономическо и социално, а следователно и държавно развитие.

Във вътрешните дялове на Южните Родопи се намират сатрите. Те са известни със своята войнственост и с независимия си дух. Най-прочутият царско-жречески род от тях е този на бесите, които поддържат знаменитото светилище на Дионис. След изчезването на сатрите от писмените извори именно те установяват названието си за населението на целия Рило-Родоп-

ски масив. Техният династически дом така и остава безименен, тъй като през V в. пр. Хр. е погълнат от силната вече Одриска държава.

Следващата зона покрива територията на двуречието Струма-Вардар. Тук се скупчват много тракийски племена като пеони, дерони, мигдони, бисалти, едони, одоманти и др. със собствени политически структури. Някои от предводителите им остават анонимни. Други се знаят едва от V и IV в. пр. Хр., но всички те са върховни носители на властта. Държавното строителство се доказва пряко от монетите, които секат някои от общностите от края на VI и началото на V в. пр. Хр.

В Струмската област особено важни през римската епоха са дентелетите и медите. Същевременно на север от Стара планина са познати организациите на гетите на североизток и на трибалите на северозапад. Поради големината на площта, която заемат, при тях има поне по няколко центъра на държавнообразователни процеси. На север от р. Дунав през I–II в. особено силен е династическият дом на даките начело с техния цар Децебал (86–107).

Съобщените обединения, а и ред други с относително помалка тежест, които се развиват през и след края на II хил. пр. Хр. и приемствеността в традициите на тази практика, се материализират исторически към средата и през втората половина на VI в. пр. Хр. чрез появата на една от най-древните държави в Европа – Одриската. Това е крайният резултат и върховната изява на цялостното вътрешно икономическо, социално и политическо развитие на древна Тракия.

Династическата линия на одрисите започва с Терес (ок. края на VI – началото на 40-те години на V в. пр. Хр.). Тукидид пише, че той създава „обширното царство на одрисите“ и доизяснява, че е „първият владетел, който се сдобива с голяма мощ“ и стабилизира трайно властта. Нещо повече, той овладява цялата зона от Мраморно море до Бургаския залив, както и долното течение на р. Марица. На север достига до р. Дунав и я установява като граница със скитите, които са отатък реката. По време на тази

кампания най-важно е присъединяването на гетите – от този момент винаги верни съюзници и на следващите царе.

Терес оставя трима синове – Спарадок, Ситалк и един все още анонимен. Понеже не се споменава изрично кой е приемникът, допустимо е да се мисли, че най-напред най-големият – Спарадок (ок. началото – средата на 40-те години на V в. пр. Хр.) – наследява баща си. Владетелското му достойнство се вижда от великолепните сребърни монети с неговото име, сечени в ателиетата на гръцките колонии.

Оттам в хазната на одрисите ежегодно се стичат големи парични постъпления. Теглото на благородния метал е израз на наложения на елините данък – срещу мир и спокойствие – и на политическата им зависимост от траките, чийто натиск не може да се неутрализира. Явно Спарадок е първият одриски цар, който има официален договор с Атина и ръководения от нея съюз, а споразумението за изплащания трибут се урежда в полза на траките.

След Спарадок начело на държавата застава Ситалк (ок. средата на 40-те години на V в. пр. Хр. – 424 г. пр. Хр.) – вторият син на Терес. Тогавя владенията му започват от Абдера при устието на р. Места и се разпростират до устието на р. Дунав. През 431 г. пр. Хр., в самото начало на Пелопонеските войни (431–404 г. пр. Хр.) в Гърция между Атина и Спарта и ръководените от тях съюзи, атиняните и одрисите сключват официален договор.

Ходът е отлично изпипан и за двете страни. Полисът усеща силата, която може да му помогне да се справи с неприятностите в Халкидика, да неутрализира намесата на македоните там и да респектира чрез натиск проспартански ориентираните градове. Амбициите на Ситалк са да разшири границите на царството си в западна посока, включително за сметка на Македония.

През 429 г. пр. Хр. той започва военна експедиция срещу нея. Начело на 150 000-на армия, от която една трета е конница, предводителят оправдава действията си с неизпълнени обещания от териториален характер от своята западна съседка. Първоначално походът протича успешно. Войската опустошава всичко по

пътя си и е чудовищна в очите на всички. Нейната многолюдност се сравнява с нашествието на „облак скакалци“. Но с напредването на зимата войната се затяга. При усложнените условия и едва след даденото потвърждение за териториални компенсации одриският династ склонява да прекрати кампанията и да се върне обратно.

През 424 г.пр.Хр. Ситак продължава да следва своя план, води битка с трибалите, но претърпява неуспех и не закрепва новите западни граници на държавата по естествения перпендикуляр на реките Тимок-Струма. През същата година той умира.

На престола се възкачва неговият племенник Севт I (424–ок. 411 г.пр.Хр.) – син на Спарадок, – а атиняните подновяват или сключват отново съюз с него и по този начин му дават международно признание.

Според Тукидид тогава става нещо забележително. Древният автор предава, че вноските „от всички варварски народи (преките поданици на одрисите) и от гръцките градове, над които те властвали във времето на Севт, който царувал след Ситак и най-много покачил данъците, достигнали до 400 таланта в пари и се плащали в злато и сребро. Не по-малко злато и сребро се поднасяло и във форма на подаръци, без да смятаме шарените и простите платове и другите вещи“.

Ако се има предвид, че един атически талант се равнява приблизително на около 26 кг е очевидно, че мощта на държавата се демонстрира с пълна сила. През този период тя застава на прага на най-големия си разцвет, превръща се в първостепенна военнополитическа сила, заявява недвусмислени намерения по отношение на съседите си и смело излиза на сцената на заплетените отношения на Балканския полуостров.

Първата и основна задача на царството е да намери верните пътища за действие към морето и за стабилното настаняване в опорните крайбрежни пунктове. Тази е исторически обусловената потребност на цялата страна, лишена от естествените си излази. В това направление се концентрират всички усилия. Втората главна задача е следствие на първата и се изразява във

възможността то да се наложи със сила и мощ като най-влиятелен международен политически фактор.

Голямото усилие на одрисите да осъществят съдбовната за тях експанзия се извършва във времето на Котис I (383–359 г.пр. Хр.). Тази далновидна и изключително динамична личност предугажда и доказва бъдещия развой на събитията с действия, аналогични по-сетне по съдържание и по цел на македонския владетел Филип II (359–336 г.пр.Хр.).

Одриският цар влиза в историята като съюзник на Атина, дори получава почетно гражданство (изключителна чест) и в знак на приятелство – златни венци от полиса. Заедно с това договорните отношения, които отново потвърждават данъчното облагане на елинските селища по крайбрежието, са преподписани.

В края на 80-те и през 70-те години на IV в.пр.Хр. Котис I не предприема нищо извън границите на страната си. Въоръжен с търпение, той предвидливо изчаква промяна в обстановката и систематично следва осъществяването на генералния си план. Решителни са стъпките му за сближаване с трибалите и гетите. Той се нуждае от стабилната им подкрепа, за да запази тила си от север. Доказателство за тесните връзки помежду им са надписаните съдове от Тракия – красиво изработени фиали, ритони, канички, върху които стои неговото име: очевидно дарове, изпратени до трибалските и гетските династии.

След 365 г.пр.Хр., когато в цяла Елада цари безпорядък, тракийският владетел разбира, че удря часът да премери сили и да наруши статуквото в своя полза. Той захвърля одеждите на атински приятел, смело нахлува в Тракийския Херсонес и обсажда градовете там. После се отправя на запад с цел да разшири и укрепя границите на „Струмското море“, да проникне и в Халкидика, а изгледите за успех не са малки поради разногласията и борбите за македонския престол.

Устремът на Котис I се прекъсва за известно време поради започналото в тила му въстание, провокирано от Атина. С неотслабваща енергия обаче той се хвърля да воюва и срещу бунтов-

ниците, и срещу Тракийския Херсонес, където настъплението продължава. И на двата фронта бойните действия са успешни. Метежниците са разпилени, а след превземането на последните неприятелски твърдини, което е просто въпрос на време, обширният и така жадуван полуостров окончателно ще стане тракийска земя.

Паралелно с тези акции Котис I не престава да следи династическите борби в Македония. Междувременно бъдещият цар Филип II отстранява всичките си противници и заема престола. В началото на 359 г.пр.Хр. са преговорите между двамата държавници. Срещата между тях става в Мокарсос – една от резиденциите на одрисеца. Тя подчертава неговия приоритет, а договореността за дипломатическото признаване на нововъзкачения съсед и за териториалните компенсации за тракийското царство са постигнати.

В създадената критична обстановка Атина не може да си позволи да стои със скръстени ръце и реагира светкавично. Преди да направи последната крачка за покоряването на Тракийския Херсонес, Котис I е подло убит, а ръката, която се вдига, за да нанесе удара, е вдъхновена от атиняните.

Смъртта на владетеля води до отслабване на военнополитическия подем. Държавата се разцепва на три части и никога повече не се обединява. Пред Филип II се открива идеална възможност окончателно да надделее над одрисите. Независимо от упоритата и продължителна съпротива на траките към 339 г.пр. Хр. те са сломени след тежки и кървави сблъсъци.

Вярно е, че победителят преустройва някои стари селища в градове от елинистически тип и им дава името си, например на Крениди – Филипи, и на Пулпудева – Филипополис (дн. гр. Пловдив). Вярно е също, че за да утвърди придобивките си, той настанява гарнизони на редица места. Но не по-малко истина е, че македонското присъствие в Тракия не успява да установи цялостна система, която да контролира страната. Самите македони не се чувстват сигурни сред тракийското обкръжение. Военният им надзор не е достатъчно ефикасен и още по-малко е повсемес-

тен. Той не тежи особено на населението, за което свидетелства честото му непокорство.

Положението не се променя съществено и по времето на Александър III Велики (336–323 г.пр.Хр.). Веднага след утвърждаването си на престола синът на Филип II се отправя на поход срещу северните тракийски племена – гети и трибали. Целта му е не толкова уголемяване на предходните териториални завоевания, колкото чрез демонстрация на сила да наблегне, че е в състояние да поддържа установеното статукво в страната и едновременно се стреми да стабилизира северния си тил с граница на р. Дунав преди своите грандиозни начинания на Изток.

Кризата, която разтърсва елинистическия свят след смъртта на Александър III, обхваща и Тракия. Започва период на политическа децентрализация, на обособяване на нови или на странични царства и организации. Сведенията за тези времена разкриват дейността на ред къде по-силни, къде по-слаби местни династи.

Техният брой изведнъж се умножава. Понякога те са анонимни, друг път владетелската им линия е потвърдена само от едно-две имена, но всички имат горещи амбиции, а честолюбието им довежда до непрестанни сблъсъци, до стремежа всеки да господства самостоятелно, непрестанно да се утвърждава и да извлича полза от другите. Не е случайно възклицанието на един оратор, че „Тракия сменява много царе“.

През III в.пр.Хр. тракийските земи стават и предмет на спор и военни стълкновения между елинистическите държави на Птолемиите, Селевкидите и Антигонидите. Техните царе никога не се отказват да ползват мощта на оръжието, а политическият хаос улеснява агресивните им намерения. Опитите на Селевкидите да стъпят здраво на някои пунктове, разположени по брега на черноморските теснини и на Тракийския Херсонес, не се увенчават с траен успех. Те срещат противодействието на египетските владетели, чиито наместници превръщат полуострова в царски домен и до края на столетието държат областите на Енос и Маронея и райони още по̀ на запад.

Поради непрестанните конфликти с Македония западните граници на тракийските племена са твърде подвижни. Подобно на другите елинистически държави, и Антигонидите се стремят да уголемят властта си в Егейска Тракия и към протоците. Сега македонският владетел Филип V (221–179 г.пр.Хр.) започва продължителни, но не особено перспективни и успешни военни операции на изток.

През 211 г.пр.Хр. е първото му стълкновение с тракийското племе меди, които имат дързостта да разширят териториите си за сметка на царството му и на запад към Пеония. Той превзема основната им крепост Ямфорина, но бойните действия не приключват с окончателна победа и походът е прекратен.

В същото време римляните зорко следят политическото развитие на елинистическите центрове и събитията на Балканския полуостров. През 229 г.пр.Хр. те стъпват на брега на Илирия и предвещават сериозна опасност за околните страни. От особено значение в тази част на света са тракийските предели, тъй като тяхното евентуално покоряване създава в плановете им предимства за завоевания на север в Дакия, на югоизток в черноморския басейн и оттам към Азия и Двуречието. От този момент нататък предстоят решителни битки на траките с настъпващата военна машина.

Към края на III в.пр.Хр. за Рим е вече ясно, че елинистическите държави не са в състояние да преодолеят дълбоките противоречия, които ги разкъсват. С установяването на свои опорни бази в Илирия „Вечният град“ предвещава сериозна опасност за всички балкански царства, а тежката му сянка, подобно на полета на граблива птица, започва последователно да покрива все по-обширни земи.

Първоначално най-сериозна е опасността за Македония. През 203–202 г.пр.Хр. Филип V се съюзява със Селевкидите и сключва таен договор с Антиох III (223–187 г.пр.Хр.) с цел да поделат с него извънегипетските владения на Птолемиите, главно Егейска Тракия, към протоците и към Тракийския Херсонес.

Намеренията на този амбициозен владетел са недвусмислени и той започва да ги осъществява последователно и системно.